

Nasilno ponašanje učenika nad učiteljima u dubrovačkim osnovnim školama

Golubić, Nika

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:597913>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Nika Golubić

NASILNO PONAŠANJE UČENIKA NAD
UČITELJIMA U DUBROVAČKIM OSNOVNIM
ŠKOLAMA

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2021.
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Nika Golubić

NASILNO PONAŠANJE UČENIKA NAD
UČITELJIMA U DUBROVAČKIM OSNOVNIM
ŠKOLAMA

Diplomski rad

Mentor rada:
doc. dr. sc. Maja Drvodelić

Zagreb, srpanj, 2021.

Nasilno ponašanje učenika nad učiteljima u dubrovačkim osnovnim školama

Sažetak

Nasilje u školama sve je veći problem, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Najčešće se govori o nasilju među vršnjacima, manje o nasilju nad učiteljima i nastavnicima. Svako namjerno, opetovano ponašanje s ciljem da se naštetiti drugoj osobi se smatra nasiljem. Potaknuti činjenicom da na području grada Dubrovnika nema dovoljno istraživanja o nasilju u školi, posebice nasilja učenika nad učiteljima, odlučili samo istražiti učestalost različitih oblika nasilja na tom području. U ovom radu ispitano je u kojoj su mjeri učitelji izloženi klasičnim oblicima nasilja (fizičko, verbalno i relacijsko) i koji je oblik nasilja najčešći.

Istraživanje je provedeno na 81 učitelja razredne i predmetne nastave u osnovnim školama u gradu Dubrovniku. Upitnik je poslan na službene elektronske adrese ravnatelja osnovnih škola na području grada Dubrovnika. Ravnatelji su prosljedili svim učiteljima zaposlenim u njihovim školama. Upitnik je sastavljen od četiri dijela: u prvom dijelu se nalaze opći podaci (spol, dob, mjesto rada, godine staža), u drugom skala nasilnog ponašanja učenika nad učiteljima koja se sastojala od 27 čestica. U trećem dijelu, učitelji su ispitani o spolu nasilne djece i o razredu u kojem su doživjeli nasilje. U posljednjem dijelu upitnika, ispitanici su ukratko opisali najupečatljiviji događaj doživljenog nasilja.

Rezultati pokazuju da je više od tri četvrtine učitelja barem jednom u svojoj karijeri doživjelo neki oblik nasilja. Također, se pokazalo da su učitelji najviše izloženi verbalnim oblicima nasilja, poput vikanja, sarkastičnih komentara i psovanja. Samo nekolicina učitelja doživi nasilje svakodnevno ili jednom mjesečno, većina ih je doživjela samo jednom u karijeri. No, to je isto zabrinjavajuće jer bi škola trebala biti mjesto gdje se svi osjećaju sigurno i to bi trebalo biti mjesto gdje nasilje ne postoji.

Ključne riječi: nasilje, fizičko nasilje, verbalno nasilje, relacijsko nasilje, nasilje nad učiteljima

Student violence directed against teachers in Dubrovnik primary schools

Summary

School violence is a rising problem, both in the world and in Croatia. Usually, the topic is peer violence, rather than violence directed against teachers. Every intentional, repeated behavior that has a goal to harm another human being is defined as violence. Provoked by the fact that there is not much research about violence in Dubrovnik primary schools, especially student violence directed against teachers, we decided to research the frequency of teacher - directed violence in that area. In this thesis, it was researched to which extent the teachers were exposed to classical violence (physical, verbal, and relational), and which type of classical violence is the most prevalent.

The study included 81 primary school teachers in Dubrovnik. The questionnaire was sent to the principals' official e-mail addresses. The principals then send the questioners to all teachers that work in their schools. The used questionnaire consisted of four parts: the first part consisted of general information (gender, age, workplace, years of internship), the second part had 27 questions and has assessed the frequency and types of violence experienced from students, in the third part the teachers had to estimate the gender of violent students, and in which class(es) did the violence occur. In the last part, the teachers shortly described the most memorable experience.

The results show that more than three - fourths of teachers experienced some type of violence in their careers. Also, it has been shown that the most prevalent form of violence is verbal, such as shouting, sarcastic comments, and swearing. Just a few teachers experience violence on an everyday basis or once a month, while the majority of teachers had experienced it only once in their career. Still, the fact that that so many teachers had experienced violence in a school is concerning, because schools should be a place where everybody feels safe and there is no violence at all.

Key words: violence, physical violence, verbal violence, relational violence, teacher directed violence

Sadržaj

1. UVOD	1
2. KLASIČNO I ELEKTRONIČKO NASILJE	2
2.1. <i>Klasično nasilje</i>	2
2.1.1. <i>Fizičko nasilje</i>	2
2.1.2. <i>Verbalno nasilje</i>	3
2.1.3. <i>Relacijsko nasilje</i>	4
2.2. <i>Elektroničko nasilje</i>	5
3. OBILJEŽJA DJECE KOJA SU NASILNA I ČIMBENICI RIZIKA	7
4. ODNOSI U ŠKOLI	9
4.1. <i>Školska klima</i>	9
4.2. <i>Odnosi između učitelja</i>	9
4.3. <i>Odnosi između učitelja i učenika</i>	11
4.4. <i>Odnosi između učenika</i>	13
5. NASILJE U ŠKOLI	15
5.1. <i>Nasilje nad učiteljima od strane učenika</i>	15
5.2. <i>Nasilje nad učiteljima od strane kolega</i>	17
5.3. <i>Nasilje nad učenicima od učenika</i>	18
5.4. <i>Nasilje nad učenicima od učitelja</i>	19
6. ZAKONSKA REGULATIVA I ZAŠTITA UČITELJA OD NASILNOG PONAŠANJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA U RH	21
7. METODOLOGIJA	23
7.1. <i>Cilj istraživanja</i>	23
7.2. <i>Uzorak</i>	23
7.3. <i>Postupak provođenja ankete</i>	23
7.4. <i>Instrument</i>	23
8. REZULTATI I RASPRAVA	25
8.1. <i>Učestalost fizičkog nasilja nad učiteljima</i>	25
8.2. <i>Učestalost verbalnog nasilja nad učiteljima</i>	27
8.3. <i>Učestalost relacijskog nasilja nad učiteljima</i>	28
8.4. <i>Učiteljska percepcija doživljenog nasilja s obzirom na razlike u spolu učenika i s obzirom na razred koji učenici pohađaju</i>	30
8.5. <i>Učiteljska percepcija najupečatljivijih događaja</i>	32
9. ZAKLJUČAK	34

10. LITERATURA	35
11. PRILOZI	40
<i>11.1. Upitnik</i>	40
<i>11.2. Izjava o izvornosti</i>	43

1. UVOD

Danas se sve više susrećemo sa nasiljem u školama. U posljednjih nekoliko godina taj je problem postao sve veći. Postoji mnogo istraživanja o vršnjačkom nasilju u školama (Velki, Bačmaga, Juka, 2016, Kosić Bibić, Kovačević, 2018), ali nasilje nad učiteljima i nastavnicima nije toliko ispitano. Istraživanja pokazuju da taj problem postoji (Ljubin Golub, Olčar, Bezek, 2016, Steffgen, Ewen, 2007). Učenici imaju sve veću podršku roditelja kada žele doći do određenog cilja, ne mareći pritom za druge. Često su učitelji ti koji „stoje na putu“ do učenikovih ocjena i sreće. O problemu nasilja učenika nad učiteljima se najmanje govori. Stoga su sve više izloženi nasilnom, agresivnom ponašanju učenika poput gurkanja na hodnicima, gađanja predmetima i širenja glasina o njima. „Agresivno ponašanje prema učiteljima je ponašanje izvedeno s namjerom da se učitelju nanese šteta“ (Ljubin Golub, Olčar, Bezek, 2016, str 438). Prema učiteljima agresivni mogu biti učenici, roditelji, kolege i slično, no u ovom radu ćemo dublje sagledati odnose učenika prema učiteljima. Istraživanje provedeno u Zagrebu u 5 osnovnih i 5 srednjih škola pokazalo je da čak 74.3% učitelja i nastavnika doživjelo neki oblik nasilja u školskoj godini, a od toga 28% ih doživi jednom godišnje (Lokmić, Opić, Bilić, 2013). Tema ovog rada je odabrana zbog sve češće učestalosti ovog problema i niske istraženosti,.

U drugom poglavlju su opisane vrste nasilja koje se dijele na klasične i elektronske. Poblize će se objasniti koji su točno oblici nasilja i kako se manifestiraju. U trećem poglavlju opisane su osobine djece koja su nasilna, kao i faktori rizika koji pridonose nasilnom ponašanju. U četvrtom poglavlju prikazuju se odnosi u školi. Što sve utječe na razrednu klimu, kako stvoriti pozitivno okruženje u kojem se učenici osjećaju dobrodošlo i u kojem postoji uzajamno poštovanje učenika i učitelja. Što istraživanja govore o odnosu učenika i učitelja te kakvi su danas ti odnosi. Također će biti opisani odnosi među učenicima. U petom poglavlju se govori o samom nasilju u školama. Pregled literature koja prikazuje podatke o nasilju nad učiteljima od strane drugih kolega, kao i podaci koje govore o nasilje nad učenicima od strane drugih učenika i učitelja. U šestom poglavlju će biti navedeni neki od važnijih zakonskih akata i dokumenta koji štite učitelje od takvih ponašanja.

Cilj ovog rada je ispitati u kojoj su mjeri učenici nasilni prema svojim učiteljima. Analizom podataka utvrditi će se koji je oblik nasilja najčešći.

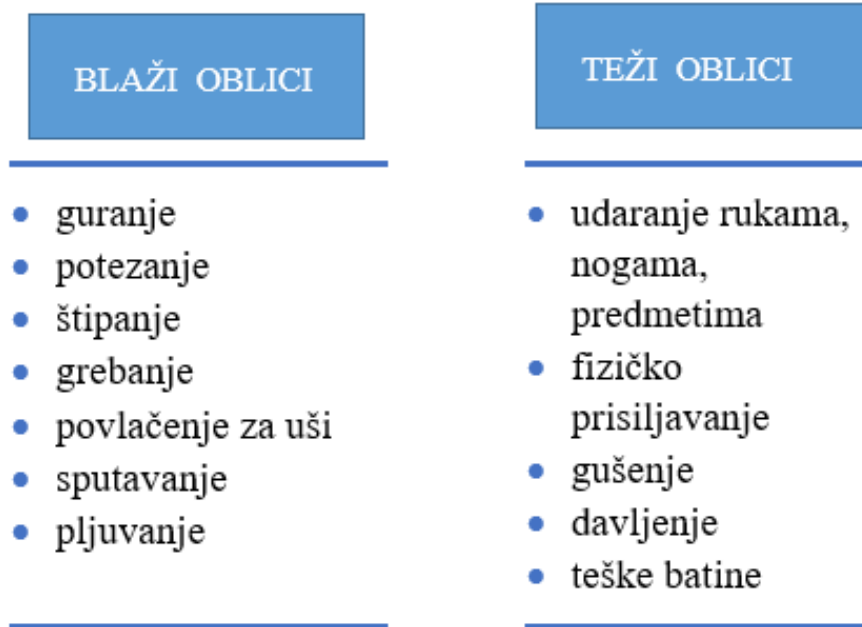
2. KLASIČNO I ELEKTRONIČKO NASILJE

Nasilje se može definirati na mnoge načine. WHO (2002) kaže da svako namjerno korištenje fizičke sile i moći, protiv sebe, drugoga ili skupine ljudi koji mogu rezultirati ozljedom, smrću ili psihički naštetiti se smatraju nasiljem. Žilić i Janković definiraju nasilje kao stanje koje se u emocionalnom, akcijskom ili motivacijskom smislu izražava kao nagon, zatim kao ljutnja, neprijateljstvo, srdžba i napadanje na osobu (Žilić, Janković, 2016). Smith i Sharp (1994) definiraju nasilje kao „sistematičnu zloupotrebu moći“. Dvije temeljne podjele su na klasično i elektroničko nasilje (Bilić, 2018). Pod klasično nasilje podrazumijeva se : fizičko, bilo kakvo gurkanje, udaranje, oštećivanje imovine, verbalno poput nazivanja pogrđnim imenima i govorenja prostota, i relacijsko gdje se osobu pokušava isključiti iz društva. Danas je elektroničko sve raširenije na način da se zloupotrebljavaju informacije i tehnologija. Nasilje se može doživjeti u raznim kontekstima, od posla do kuće, no u bilo kojem kontekstu postoje tri glava elementa: nerazmjer moći, namjena i ponavljanje (Garett, 2014) koji su karakteristični za oba oblika nasilja.

2.1. Klasično nasilje

2.1.1. Fizičko nasilje

Bilić (2018, str. 63 prema Popadić, 2009) definira fizičko nasilje kao bilo koji fizički čin s potencijalom ozljede (guranje, udaranje i sl.) koji se koristi namjerno i opetovano od strane jednoga ili više učenika koji su fizički snažniji s ciljem da se demonstrira nadmoć i žrtvi nanese tjelesna bol. Neki od oblika fizičkog nasilja su guranje, udaranje, batine, šamaranje, čupanje i brojni drugi koji rezultiraju fizičkom ozljedom. Olweus (1998) tvrdi da kada se to ponašanje učestalo ponavljanje da se onda svrstava u vršnjačko nasilje, a Bilić (2018) ga dijeli na blaže i teže oblike (slika 1.).

Slika 1. *Oblici fizičkog nasilja* (Bilić, 2018)

No kada govorimo o fizičkom nasilju nad učiteljima to uključuje od gađanja kredom i drugim različitim predmetima, do guranja, udaranja i oštećivanja imovine. Istraživanje provedeno u SAD-u pokazuje da je čak 29% učitelja doživjelo fizičko nasilje barem jednom u karijeri (McMahon i sur, 2014).

2.1.2. Verbalno nasilje

Verbalno nasilje poput vrijeđanja, zadirkivanja i ismijavanja, najrašireniji su oblici nasilja svuda po svijetu. Upotreba uvredljivog i neprimjerenog jezika u školama privlači pozornost roditelja, učitelja i nastavnika pa i medija. Životinje se uglavnom sukobljavaju fizički, ali ljudi su razvili jezik i složene društvene strukture koje im omogućavaju korištenje drugih oblika nasilja. Razvojem jezičnih i društvenih vještina koje djeca razvijaju s odrastanjem, fizičko nasilje se smanjuje i sofisticiraniji oblici nasilja prevladavaju kao što je verbalno (Winiewski, Budziszewska, Swider, 2019). Bilić (2018, str 66) definira verbalno nasilje kao zlonamjernu i opetovanu uporabu riječi s ciljem da se pokaže moć te drugom djetetu nanese bol i psihička ili emocionalna povreda, a što može negativno utjecati na njega. S obzirom na to da posljedice nisu vidljive, teže ga je i prepoznati, ali to ne znači da su njegove posljedice manje štetne. Stoga mnogi stručnjaci tvrde da

verbalno nasilje može imati dugotrajne i veoma štetne posljedice poput oštećenog psihičkog funkcioniranje, oštećene emocionalne i socijalne kapacitete žrtve (Winiewski, Budziszewska, Swider, 2019, Bilić 2018). Vrijeđanje se smatra osnovnim oblikom verbalnog nasilja, a ono uključuje postupke kojima se želi obezvrijediti, poniziti, osramotiti nekoga od vršnjaka (Bilić, 2018, prema Popadić 2009). Vršnjaci najviše koriste riječi poput idiot, kreten, budala, imbecil, majmun, konj, krava i sl., a često su popraćene i povišenim tonom i ružnim grimasama. Milivojević govori o uvredama kao ključnom pojmu u verbalnom ponižavanju, kojima se žrtve opisuju kao nedovoljno vrijedna ljudska bića i kojima ih se pogrdno definira i dehumanizira (Bilić, 2018 , str 67, prema Milivojević 2009), te ih također dijeli u tri skupine- humanoidne, animalne i refikatorne, koje su detaljnije objašnjene u tablici 1.

Tablica 1. *Vrste uvreda* (Bilić 2018, prema Milivojević 2010)

VRSTE UVREDA	OBJAŠNJENE	PRIMJER
HUMANOIDNE	Riječi koje govore da se radi o osobi s ljudskim obilježjima, ali s bitnim nedostacima.	Tjelesni nedostaci: kepec, ćoro
		Intelektualni nedostaci: luđak, debil, kreten
		Moralni nedostaci: pokvarenjak, lopov
ANIMALNE	Riječi koje žrtvu označavaju kao životinju.	koza, krava, magarac, majmun, slon, zmija i sl.
REFIKATORNE	Žrtva se označava kao neki predmet.	šljam, smrad, smeće i sl.

2.1.3. *Relacijsko nasilje*

Suprotno fizičkom nasilju, gdje su žrtve mete ponavljanih fizički agresivnih djela, u relacijskom nasilju žrtve su česta meta relacijski agresivnih strategija. Relacijski agresivna ponašanja su ona u kojima počinitelj pokušava naštetiti žrtvi upotrebom manipulacije odnosa, prijetnjama ili oboje (Crick, Casas, Nelson, 2002). Bilić (2018) definira relacijsko nasilje kao namjerno neprijateljsko i ponavljano djelovanje jednoga ili više učenika, koje uključuje stvarnu ili percipiranu neravnotežu snaga, a karakterizira ga sofisticirana, suptilna manipulacija odnosima

koja je usmjerena prema uništavanju bliskih veza (prijateljskih, intimnih) te osjećaja prihvaćanja i pripadnosti, odnosno ima cilj nanošenja štete ugledu, socijalnom statusu, samopoštovanju i dobrobiti žrtve. Pa tako počinitelj može prijetiti žrtvi da će prestati biti pažljiv, obazriv prema njoj ili ne pozvati žrtvu na neko veliko društveno okupljanje, ako ne učini što je počinitelj zatražio. Bilić (2018, str 79) na osnovi literature sistematizira relacijsko nasilje u tri skupine:

a) neizravni oblici relacijskog nasilja koji uključuju ogovaranja, širenje glasina i neistina, kritiziranje, ignoriranje, socijalno isključivanje, manipuliranje prijateljskim odnosima.

b) izravni oblici relacijskog nasilja poput otvorenog odbijanja prijateljstva, postavljanja uvjeta i ograničenja za prijateljstvo i prijetnje prekidom prijateljstva.

c) neverbalni oblici relacijskog nasilja kao što su oponašanje, karikiranje, pokazivanje grimasa, ružne geste, buljenje, krevljenje.

Pretpostavlja se da su zavist i ljubomora najčešći razlozi ovog nasilja. Zavist se manifestira kao želja da nečim što drugi ima ili što jest (Bilić 2018), a ljubomora je vrsta straha koji osjećaju pojedinci kad procjenjuju da postoji opasnost da osoba koju vole zavoli nekoga trećeg (Bilić 2018, prema Milivojević 2010).

2.2. Elektroničko nasilje

Napretkom komunikacijske tehnologije poput pametnih telefona i interneta koji su lako dostupni svima, otvorile su se brojne mogućnosti za učenje, istraživanja, osobni razvoj, ali i za stvaranje novog oblik nasilja. Postoje više definicija elektroničkog nasilja (Burton i Mutongwizo 2009, prema Belsey, 2005, Bilić 2018, prema Tokunga, 2010, Shariff, 2008 prema Patchin, Hinduja 2006), ali svi se slažu da zla namjera, ponavljanje, korištenje elektroničkih uređaja od strane pojedinca ili grupe s namjerom da se nekome nanese bol ili šteta čine elektroničko nasilje. Također, velik broj istraživača ga povezuje s agresijom, odnosno da je to vrsta agresivnog ponašanja (Burton, Mutongwizo, 2009, Izdebski, Dziedzic, 2011). Tako se elektroničko nasilje može odvijati preko SMS poruka, telefonskih poziva, e-mailova, internetskih stranica, društvenih mreža poput Facebooka i YouTubea i brojnih drugih. Takva vrsta nasilja je u sve većem porastu jer je lakše nekoga poniziti i zlostavljati kada se nasilnik može sakriti iza lažnih profila i pseudonima i ne mora se fizički suprotstaviti žrtvi. I činjenica da u kratkom vremenu razne informacije mogu biti dostupne svima i ostaju na internetu dugo vremena nakon pa čak i kad se uhiti počinitelja, doprinose

širenju elektroničkog nasilja. Mnogi se stručnjaci pitaju je li elektroničko nasilje nova vrsta starog oblika nasilja, no na to pitanje još nisu odgovorili. No, jasno je da postoje razlike među njima, klasičnog nasilja od elektroničkog. Pa tako Bilić (2018, prema Bilić i sur. 2014) jasno navodi razlike (tablica 2.).

Tablica 2. *Razlike između klasičnog i elektroničkog nasilja* (Bilić 2018, prema Bilić i sur. 2014)

	KLASIČNO NASILJE	ELEKTRONIČKO NASILJE
MJESTO DOGAĐANJA	najčešće škola	lokacija nije poznata, može se događati bilo gdje
VRIJEME DOGAĐANJA	tijekom boravka u školi, najčešće danju	neprekidno nasilje
DOSTUPNOST ŽRTVE	tijekom boravka u školi	u svakom trenutku
DJELOVANJE	sporo i ograničeno	brzo i široko
MOGUĆNOST OBRANE ILI ZAŠTITE ŽRTVE	velike	minimalne
IDENTITET POČINITELJA	poznat ili ima šanse biti razotkriven	nepoznat s malim izgledima da bude razotkriven
DOSTUPNOST ZLONAMJERNIH INFORMACIJA	poznat užem krugu ljudi u kraćem vremenskom razdoblju	poznate najširem krugu dugotrajno
IZGLEDI ZA KAŽNJAVANJE ILI OSUDU OKOLINE	velike	minimalne

Djeca i mladi su dobne skupine koje se najčešće istražuju i prate kada je u pitanju ova vrsta nasilja (Burton, Mutongwizo, 2009, Izdebski, Dziedzic, 2011, Bilić 2018, Li, 2006). Dječaci i djevojčice su podjednaki počinitelji elektroničkog nasilja te nema značajnih razlika među njima.

3. OBILJEŽJA DJECE KOJA SU NASILNA I ČIMBENICI RIZIKA

Nije lako napraviti profil tipičnog nasilnika: često ga zamišljamo kao osobu muškog spola, fizički veći od svojih vršnjaka, nesocijaliziran, nasiljem rješava probleme (Popadić, 2009). Popadić (2009, prema Dwyer i sur. 1998) navodi listu osobina nasilne djece koja bi trebala pomoći učiteljima i roditeljima da prepoznaju potencijalno nasilnu djecu. Pa tako tu spadaju povlačenje iz društva, izražen osjećaj usamljenosti, izražen osjećaj odbačenosti, nezanimanje za školu i loš školski uspjeh, pokazivanje nasilja u pisan radovima i crtežima, nekontrolirani bijes, obrasci impulzivnog udaranja, vrijeđanja, nasilno i agresivno ponašanje u prošlosti, uporaba droga i alkohola, sudjelovanje u bandama. Kao što je već rečeno, obično prvo pomislimo na osobe muškog spola kada govorimo o nasilnicima, pa su se u mnogim istraživanjima o nasilju i ispitivala samo muška djeca (Popadić, 2009 prema Olwes 1978). No novija istraživanja (Bilić 2018 prema Wanh i sur. 2009) pokazuju da su dječaci i djevojčice jednako nasilni, samo na različite načine. Dječaci su više skloni fizičkim i verbalnim oblicima nasilja, a djevojčice relacijskom nasilju.

Agresija je jedan od obrambenih mehanizama pomoću koje osobe s niskim samopoštovanjem poboljšavaju sliku o sebi (Popadić 2009 prema Rosenberg 1965). No istraživanja (Bilić, 2018 prema Salmivall i sur. 1999, Popadić, 2009, prema Rigby, Slee 1992) pokazuju i suprotno, da su osobe s visokim samopoštovanjem također nasilnici. No samopoštovanje je i jedan od čimbenika rizika. Istraživanja upućuju da osobe s nižim samopoštovanjem su češće žrtve nasilja, pogotovo klasičnog nasilja, ali i da viktimizacija uzrokuje niže samopoštovanje (Bilić, 2018). Popadić (2009) navodi i školski uspjeh kao jednu od osobina djece koja su nasilna. Ljudi su mišljenja da nasilna djeca imaju lošiji školski uspjeh tj. da loše ocjene dovode do nasilja, odnosno agresije. Dok Bilić (2018) intelektualne poteškoće i iznadprosječne intelektualne sposobnosti žrtava navodi kao čimbenike rizika. Djeca često kao razlog nasilja navode fizički izgled, objašnjavajući da se ta djeca drugačije ponašaju i drugačije izgledaju (Bilić 2018 prema Frisen i sur. 2007). Pa su tako djeca koja nose naočale često nazivana pogrđnim imenima poput ćoro i očalinko. Jedno britansko istraživanje je pokazalo da djeca koja nose naočale ili su ih nosila, imaju veću vjerojatnost da će biti fizički ili verbalno zlostavljana (Bilić, 2018). Nedovoljno razvijene socijalne vještine, brojni autori navode kao važan rizični čimbenik za počinjenje vršnjačkog nasilja i viktimizaciju (Bilić, 2018, prema Cook i sur., 2010, str. 166). Agresivnost se najčešće smatra kao nedostatak socijalne kompetentnosti (Popadić, 2009). Nasilna djeca nemaju dovoljno dobro razvijane komunikacijske vještine, ne razmišljaju dovoljno

kakve bi posljedice njihova djela mogla imati, ne razumiju osjećaje drugih, teže im je predvidjeti tuđe reakcije.

Obitelj i roditelji imaju još jednu važnu ulogu u formiranju stavova kod djece i odgoju. Djeca u školsko okruženje donose svoja iskustva i stavove o nasilju i viktimizaciji. Bilić (2018) navodi da djeca već u dobi od 12 mjeseci pokazuju znakove agresije poput oduzimanja igračaka drugoj djeci u igri, oko treće godine opaža se tendencija agresivnih reagiranja na napad ili frustraciju, takva ponašanja smanjuju se oko pete godine jer djeca počinju verbalizirati svoje probleme i to se često smatra dijelom odrastanja, a ne nasiljem. Tek oko 11. godine se povećava nasilno ponašanje, a najizraženije je u 7. i 8. razredu (Popadić, 2007). Kod mlađe djece dominantno je fizičko nasilje koje je u opadanju od 8. do 18. godine, a verbalno je u porastu od 8. do 11. godine, no kasnije se postupno se smanjuje (Bilić 2018 prema Björkquist i sur. 1992). Djeca promatraju roditelje i od njih uče, pa nije ni čudno da roditelji imaju važnu ulogu u razumijevanju nasilja prema drugima. Pa tako depresivnost roditelja, hostilnost roditelja, struktura obitelji, socio-ekonomski status obitelji, obrazovanje roditelja, odnosi među njima i mnogi drugi utječu na djetetov odnos prema nasilju (Bilić 2018).

4. ODNOSI U ŠKOLI

4.1. Školska klima

Škola bi trebala biti mjesto gdje učenici grade svoj akademski i socio-emocionalni život, gdje se osjećaju sigurno. Školska klima kao jedan od važnih čimbenika za uspješno obrazovanje je odavno već istraživana (Perry 1908, prema Cohen, McCabe, Michelli, Pickeral, 2009), ali točne definicije još nema. Domović (2003) tvrdi da školska klima obilježava pojedinu odgojno-obrazovnu sredinu i predstavlja skup unutarnjih obilježja po kojima se škole razlikuju te utječe na ponašanje svih njezinih članova, dok ju Cohen, McCabe, Michelli i Pickeral, (2009) definiraju kao kvalitetu i karakter školskog života. Obdružak (prema Kantorova 2009) ju objašnjava kao složeni socio-psihološki fenomen koji je izazovan za istraživati. U svakoj školi ona je drugačija i ovisi o specifičnim situacijama, ali postoje četiri elementa koja ju oblikuju: sigurnost, odnosi, podučavanje i učenje i okruženje (Cohen, McCabe, Michelli i Pickeral, 2009). Sigurnost može biti fizička, poput jasnih pravila pomoću kojih se ljudi u školi osjećaju sigurno, i socio-emocionalna, poput stavova učenika o nasilju. Odnosi uključuju poštivanje različitosti, školsku zajednicu i suradnju, moral i povezanost. Podučavanje i učenje obuhvaća kvalitetu podučavanja, primjer korištenje različitih materijala, socijalno, emocionalno i etičko učenje kao što su vrednovanje različitih inteligencija, profesionalni razvoj, pa tako nastavnici osjećaju da su vjerodostojni, i rukovođenje kao što je jasna komunikacija.

Istraživanja su pokazala da učenici i učitelji općenito imaju pozitivnu percepciju školske klime (Rončenić, Beno, Vukelić, 2018, Baranović, Domović, Štirbić, 2006). Percepcija ovisi o tome kako pojedinac doživljava okruženje u školi, npr. osjeća li se ugodno u školskom okruženju, je li okruženje podržavajuće za učenje i poučavanje, je li adekvatno organizirano i sigurno (Puzić, Baranović, Doolan, 2011). Uloga školske klime u prevenciji nasilnih oblika ponašanja, proizlazi iz njenog utjecaja kao socijalizacijskog konteksta u školi koji potencijalno osigurava pretpostavke za adekvatno razvijanje kognitivnih i socijalnih vještina, što može smanjiti tendenciju djece da koriste silu za ostvarivanje socijalnih ciljeva (Puzić, Baranović, Doolan, 2011, prema Khoury-Kassabri, Benbenisht, Astor, 2015, str. 337).

4.2. Odnosi između učitelja

Uspjeh svake škole kao i njihovih učenika ovisi o kvaliteti njezinih učitelja. Mnoga istraživanja fokusiraju se prvenstveno na odnose između učenika u školama, u novije vrijeme i

odnose između učenika i učitelja, dok su odnosi između učitelja zanemareni. Većina učitelja svoje vrijeme provodi u razredu, odvojeno od svojih kolega (Bilić, 2016). Oni su uglavnom orijentirani na svoj razred i samostalno odrađuju svoj posao, rijetko traže savjete od drugih kolega. Njima je važno stvoriti i poticati dobre suradničke odnose među učenicima u razredu, kao i s roditeljima, pri tom zaboravljaju na suradnju i odnose s drugim učiteljima. No učitelji imaju brojne obaveze koje su navedene u *Pravilniku o obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi*, od kojih ću nabrojati samo neke:

(1) Učitelji u školi izvode nastavu i druge oblike neposrednoga odgojno-obrazovnog rada s učenicima, vode razredništvo, obavljaju ostale poslove koji proizlaze iz naravi i količine odgojno-obrazovnog rada s učenicima, aktivnosti i poslove iz Nastavnog plana i programa, godišnjeg plana i programa, školskog kurikulumu i drugih zakona te posebne poslove koji proizlaze iz ustroja rada škole.

(2) Učitelji razredne nastave obvezni su izvoditi nastavu i druge oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada s učenicima u količini propisanoj nastavnim planom za I., II., III. ili IV. razred, te obavljati razredničke i ostale poslove iz članka 5. ovoga Pravilnika u sklopu satnice do punog radnog vremena.

(3) Neposrednim odgojno-obrazovnim radom s učenicima u osnovnoj školi smatra se redovita i izborna nastava, dodatni rad i dopunska nastava, rad u izvannastavnim aktivnostima, neposredni odgojno-obrazovni rad razrednika (sat razrednika propisan nastavnim planom i sat ostaloga neposrednog odgojno-obrazovnog rada razrednika s učenicima), rad u produženom boravku, vođenje učeničke zadruge te učeničkih društava i klubova, za učitelje tjelesne i zdravstvene kulture i poduka plivanja te kinezioterapeutske rad s učenicima s većim teškoćama u razvoju, za učitelje defektologe ili stručnjake edukacijsko-rehabilitacijskog profila produženi stručni postupak i posebna edukacijsko-rehabilitacijska pomoć.

(4) Učitelj predmetne ili razredne nastave ili učitelj edukator-rehabilitator zadužuje se nastavom u kući u količini od 50% nastavnih sati od ukupnog broja nastavnih sati redovitih i/ili izbornih predmeta propisanih nastavnim planom i programom.

Ovo su samo neke od radnih obaveza koje učitelji su dužni obavljati, što ukazuje na opseg poslova i njihov popunjen raspored, a naravno te obaveze treba i uspješno obaviti. Moguće je da je

takav raspored jedan od razloga nedovoljne suradnje s kolegama. Učitelji se svakodnevno susreću u zbornici gdje provode jedan dio svog radnog vremena s kolegama. No to ih i dalje ne potiče da surađuju. Ali velik broj učitelja i dalje bira natjecanje, pokušavaju realizirati svoje ciljeve radeći protiv drugih, sprječavajući druge u ostvarivanju njihovih ciljeva tako što ih nastoje povrijediti, oštetiti ili pobijediti (Bilić, 2016). Pa tako Bilić (2016) navodi vrste odnosa među nastavnicima:

Paralelno igranje najčešći je oblik odnosa među učiteljima u školi. Iako rade učionica da učionice, oni su izolirani i rade samostalno. Oni uglavnom razmjenjuju informacije o učenicima, osobito o onima koje je teško odgajati ili im otežavaju izvođenje nastave, kao i o tome što se događa u školi ili njihovu privatnom životu. Sve je to kratko i površno, na hodniku ili u zbornici u vrijeme školskih odmora, na putu do učionice ili zbornice ili na putu od škole do kuće (Bilić, 2016, str. 139). Kao što je već rečeno, odnosi između učitelja nisu dovoljno istraženi, ali, moguće je da prijateljstva nastanu i među učiteljima koji su svakodnevno u interakciji, koji dijele iste ili slične stavove, interese, mišljenja, a pri tom rade i sličan posao te imaju i slično obrazovanje (Bilić, 2016, str. 140). Ono uključuje dobrovoljnost, snažan i blizak odnos, povjerenje, samootkrivanje, iskrenost, otvorenost, uzajamnost, međusobnu brigu, naklonost i prihvaćanje (Bilić, 2016). U školama dolazi i do sukoba i *mobbinga* među kolegama, ali ipak su suradnja i kolegijalnost poželjniji. Suradnja podrazumijeva zajednički rad na postizanju zajedničkih ciljeva koji služe za dobrobit svih sudionika (Bilić, 2016). A to je moguće jedino onda kad se međusobno poštujemo, slušamo, prihvaćamo sličnosti i razlike. Istraživanja pokazuju da je suradnja bolja u osnovnim školama, odnosno među učiteljima u razrednoj nastavi, dok je u srednjim školama ona još uvijek slabija.

4.3. Odnosi između učitelja i učenika

Nema puno stvari koje su tužnije od učenika punog nade i očekivanja da će mu učitelj pružiti novi svijet, a on (učitelj) ne očekuje uspjeh niti se trudi da ga učenik postići. Prepreke na koje učenici nailaze tijekom svog obrazovnog procesa, poput nekorektno naučenih tj. podučavanih sadržaja, mogu samo učenike demotivirati za daljnje obrazovanje. Istraživanja razrednog konteksta zadnja dva desetljeća sugeriraju da kontekst, konkretnije varijable razrednih procesa, igraju važnu ulogu u poboljšanju razumijevanja što i kako učenik uči (Šimić Šašić, 2011, prema Turner i Meyer, 2000). Frymier i Houser (2002, prema Graham, West, i Schaller 1992) tvrde da je u učenje uključen proces u kojem se odnosi razvijaju i zahtjeva učinkovite interpersonalne komunikacijske vještine

kako bi se postigli dobri ishodi. Učitelji i učenici prolaze kroz proces upoznavanja, izmjenjuju informacije o sebi, prilagođavaju se jedni drugima. Odnos između učitelja i učenika utječe na cjelokupni učenikov razvoj. Pa tako Šimić Šašić (2016, str. 99) donosi nekoliko zaključaka o njihovo odnosu:

- (1) odnos učitelj – učenik utječe na kognitivne i socijalne ishode od ranog i predškolskog perioda kroz djetinjstvo i adolescenciju,
- (2) odnos učitelj – učenik pod utjecajem je učničkih vjerovanja o odraslima, nastavnicima, sebi i prirodi odnosa odrasli – dijete, to su vjerovanja koja oblikuju socijalno-motivacijska vjerovanja učenika i djeluju povratno na učnička vjerovanja o njihovoj akademskoj i socijalnoj kompetenciji, vrijednosti i težnji k akademskim i socijalnim ciljevima u razredu,
- (3) kvaliteta odnosa učitelja i učenika ovisi o motivaciji učitelja, interpersonalnim vještinama, poučavanju i nastojanju da razvije motivaciju za učenjem kod učenika.

Nastavnička ponašanja (planiranje, rukovođenje i poučavanje) direktno utječu na ponašanja učenika (poput vremena koje će učenik provesti u učenju), a ponašanja učenika su direktno povezana s mjerama učničkog postignuća (Šimić Šašić, Sorić, 2011). Razredne aktivnosti trebaju odražavati stvarno (životno) učenje, a ne tradicionalne akademske zadatke, kompetentnost treba uključivati stručnost, a ne prirodne sposobnosti, učenje treba biti konstruktivno i samoregulirano, a ne reproduktivno, te socijalni, kulturalni i interpersonalni proces, a ne samo kognitivni (Šimić Šašić, 2011, prema Shuell, 1996). Pregledom literature i skale korištene za mjerenje interakcije nastavnik-učenik, Šimić Šašić (2011) donosi tri široka područja istraživanja: (1) poučavanje, (2) rukovođenje i (3) socijalno-emocionalni odnos.

(1) Najvažniji element kvalitetnog poučavanja je način na koji učenici reagiraju na aktivnosti poučavanja, što zapravo predstavlja interakciju između nastavnika i učenika (Šimić Šašić, 2011). Poučavanje u razredu kombinacija je govora, rasprave, individualnog poučavanja i drugih aktivnosti koje uključuju dva temeljna koraka: programiranje i interakciju (Šimić Šašić, 2011, prema Zahed, Moeni, 2010). Vizek- Vidović, Vlahović-Štetić, Rijavec i Miljković (2003) navode tri metode poučavanja: : izravno poučavanje, poučavanje vođenim otkrivanjem i raspravom i samostalno učenje.

(2) Da bi poučavanje imala adekvatne ishode, učitelj treba znati uspješno rukovoditi razredom. Razlikuju se četiri stila rukovođenja: autoritativan, autoritaran, popustljiv i ravnodušan stil rukovođenja; različitog utjecaja na grupnu produktivnost i zadovoljstvo obavljanjem zadatka (Šimić Šašić, 2011, prema Boswort i sur., 1996). Učitelj koji vodi razred autoritativnim stilom postavlja velika ograničenja, ali učenike potiče na samostalnost i motivira ih. Autoritarne učitelje učenici najmanje vole jer ih smatraju strogima i nepravednima jer imaju visoku kontrolu, traže poslušnost, a neposlušnost kažnjavaju. Učitelj s popustljivim stilom rukovođenja (niska kontrola, visoka uključenost) teško nameće pravila ponašanja i važnija mu je emocionalna dobrobit učenika (Šimić Šašić, 2011). Ravnodušni učitelji imaju nisku kontrolu, nediscipliniran razred i neuključeni su u aktivnosti.

(3) Postoji osam tipova nastavničkog ponašanja: vodstvo pomaganje/prijateljstvo, razumijevanje, davanje slobode učenicima, nesigurnost, nezadovoljstvo, opominjanje i strogost (Šimić Šašić, 2011, prema Brekelmans, Levy i Rodriguez, 1993).

4.4. Odnosi između učenika

Vršnjačko nasilje sve je češća tema brojnih istraživanja, od kasnih 1970-ih u Skandinaviji (Olweus, 1998), ali i medija. Pa se tako gleda rasprostranjenost nasilja, rizični i zaštitni čimbenici, posljedice koje ono ima za žrtve. Istraživanja pokazuju da je vršnjačko nasilje u sve većem porastu (Bilić, 2018, Popadić, 2007). Rezultati istraživanja također pokazuju da nasilje ima brojne negativne posljedice za sve sudionike, poput depresije, anksioznosti i agresije (Kodžopeljić, Smederevac, Mitrović, Dinić, Čolović, 2013). Sve navedeno može bit razlog velike zainteresiranosti istraživača i medija. Ono se definira kao namjerno, neprijateljsko, ponavljano ili trajno djelovanje od strane jednog ili više učenika, nejednake stvarne ili percipirane fizičke snage, psihološke ili socijalne moći, zbog čega dijete trpi tjelesnu i/ili emocionalnu štetu, a nemoćno je da se odupre (Bilić, 2018 prema Bilić, 2012). Kada je riječ o odnosima među učenicima iz učeničke perspektive, istraživanje (Puzić, Baranović, Doolan, 2011) pokazuje da ti odnosi nisu jednoznačni tj. da prisutnost različitih oblika sukoba ne isključuje suradničke odnose. Iz podataka je također vidljivo da među učenicima prevladavaju verbalni sukobi, poput ogovaranja, ismijavanja ili međusobnog vrijeđanja. 42% ispitanih učenika navodi da se učenici u njihovim školama i fizički sukobljavaju što upozorava da je nasilje u školama ozbiljan problem školskog života. No, gotovo

dvije trećine učenika istodobno procjenjuje da se učenici prijateljski i suradnički odnose jedni prema drugima. (Puzić, Baranović, Doolan, 2011). Temeljna načela prava djeteta koja su određena Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta nalažu da:

(1) Djeca ne smiju trpjeti diskriminaciju neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom podrijetlu, vlasništvu, teškoćama u razvoju, rođenju ili drugom statusu djeteta, njegovih roditelja ili zakonskih skrbnika.

(2) Djeca imaju pravo na život i razvoj u svim pogledima života, uključivši tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni.

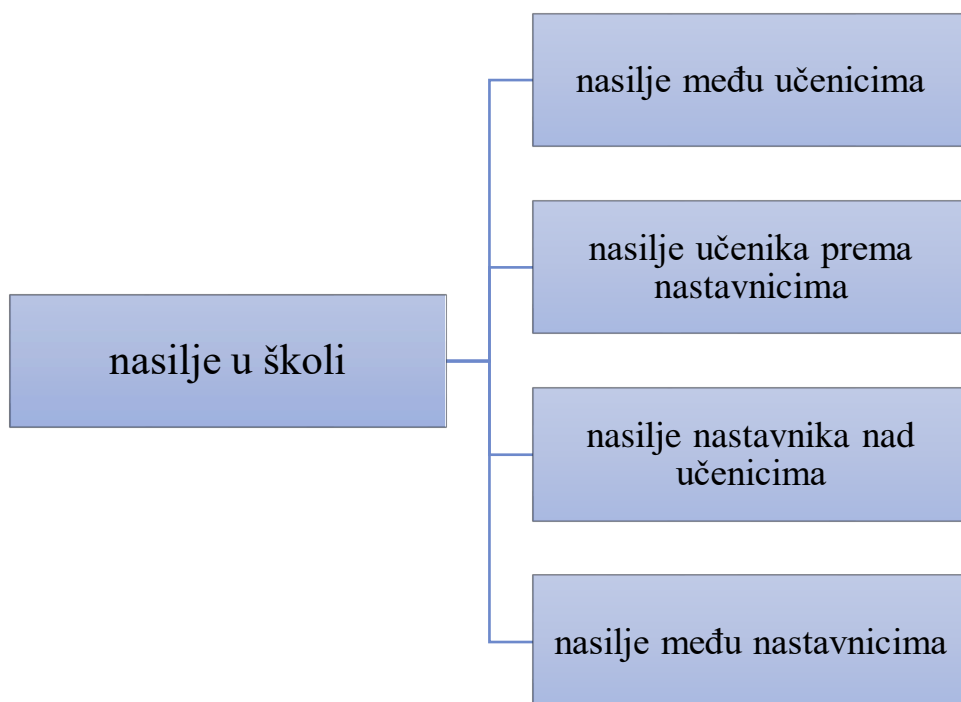
(3) Pri donošenju svih odluka ili izvršenju postupaka koji utječu na dijete ili na djecu kao skupinu, najvažnija mora biti dobrobit djeteta. To se odnosi kako na odluke koje donose vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i na odluke koje donosi obitelj.

(4) Djeci se mora omogućiti aktivno sudjelovanje u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja. Ona imaju pravo izreći svoja gledišta koja se moraju ozbiljno uzeti u obzir.

Navedena načela nije moguće poštivati, ako su djeca žrtve bilo vršnjačkog nasilja, bilo nasilja od strane odraslih.

5. NASILJE U ŠKOLI

Mnogi ljudi kada čuju pojam nasilja u školama pomisle samo na ono nasilje koje se događa između učenika, odnosno vršnjačko nasilje, i misli da se ono događa samo na prostorima škole, no ono je puno šire. Bilić (2018) dijeli nasilje u školama u više kategorija kao što je prikazano u sl. 3.:

Slika 3. Kategorije nasilja u školi (Bilić 2018)

Dakle, nasilje učenika prema nastavnicima je samo jedan od mogućih oblika nasilja u školama. „Nacionalni centar za sigurnost u školama smatra nasilništvo „najkroničnijim i najpodcjenjenijim problemom u američkom školama““ (Middelton-Moz, Lee Zawadski, 2003, str.27). Učiteljima je škola radno mjesto, a svako radno mjesto bez obzira je li to velika tvrtka ili mali obiteljski obrt, može biti podložno bilo kojem obliku nasilja. Middelton-Moz i Lee Zawadski (2003, prema Hornstein 1996) procjenjuju da se 20 milijuna Amerikanaca svakodnevno susreće sa zlostavljanjem na radnom mjestu, a čak 90 posto ga je doživjelo jednom u karijeri.

5.1. Nasilje nad učiteljima od strane učenika

Bilić (2016) definira nasilje nad učiteljima kao namjerno neprijateljsko ponavljano postupanje, s ciljem da im se nanese fizička ili emocionalna bol te da se naštetiti njihovoj dobrobiti, dostojanstvu, ugledu te profesionalnom statusu. Garrett (2012, str 21, prema Terry, 1998) ga

definira kao situaciju u kojoj žrtva ne može pobjeći, ona nastaje kada je nejednaka raspodjela moći iskorištena i zlouporabljena od strane pojedinca ili skupine koji u tim određenim okolnostima imaju prednost. Kao što je već rečeno, u nasilju veliku ulogu ima disbalans moći, bilo fizička ili neka druga, no kod učeničkog nasilnog ponašanje prema učiteljima, dijete ima moć nad odraslima (Garrett, 2012). Učitelji ne mogu samo napustiti učionicu usred školskog sata, već moraju pričekati kraj tog sata. Espelage i sur. (2013) kažu da nasilje nad učiteljima ima brojne oblike, od nepoštivanje, neposluha, neprimjerenog reagiranje do nasilnog ponašanja ili zastrašivanja, verbalnih prijetnji, krađe, oštećenja imovine, a u nekim slučajevima i do fizičkih napada. Pa tako Bilić (2016) navodi da su učenici najčešći počinitelji nasilja nad učiteljima i nastavnicima, a nakon njih slijede njihovi roditelji. Problem nasilje učenika nad učiteljima je raširen po cijelom svijetu, što je vidljivo i u tablici 3. (Bilić, 2016):

Tablica 3. Rezultati istraživanja nasilja nad učiteljima u 6 zemalja (Bilić, 2016)

ZEMLJA	BROJ ISPITANIKA	BROJ NASTAVNIKA KOJI SU DOŽIVJELI NASILJE
<i>SAD</i>	N= 2998	80%
<i>Kanada</i>	N= 730	80%
<i>Hrvatska</i>	N= 175	74%
<i>Slovačka</i>	N= 364	49%
<i>Tajvan</i>	N= 14 022	31%
<i>Finska</i>	N= 70	25%

Istraživanja su pokazala da je 62% ispitanika u U.K. bilo izloženo nasilju tijekom svakodnevnih školskih sati u razredu, a 32% ih je reklo da su bili izloženi nasilju u školskom hodniku (Garret, 2012, prema Pervin, Turner, 1998). Još jedno istraživanje je pokazalo da je 29% ispitanika priznalo da su bili žrtve izvan školskih prostora (Garrett, 2012, prema Terry 1998). Espelage i sur. (2013, prema The American Psychological Association, 2011) navode kako je u nacionalnom istraživanju provedenom 2011, čak 80% učitelja reklo da su barem jednom godišnje izloženi nekom obliku nasilja u toj ili protekloj godini, od kojih je 50% bilo izloženo imovinskoj šteti poput krađe imovine, a 44% je reklo da su bili fizički napadnuti. Pregled literature nam jasno daje do znanja da se ovaj problem sve više povećava, no nije jasno zašto se više i ne istražuje.

5.2. *Nasilje nad učiteljima od strane kolega*

Nasilje na poslu ili *mobbing* odnosi se na uznemiravanje zaposlenika od strane jednog ili više kolega ili nadležnih i može stvoriti ozbiljne problema zaposleniku ili organizaciji (Buunk,, Franco, Dijkstra, Zurriaga, 2016, prema Branch, Ramsay, Barker, 2013). Prvi je put taj pojam koristio Konrad Lorenzy 1960-ih kako bi opisao grupu životinja zastrašujućeg ponašanja koji napadaju slabije i nezaštićene životinje (Tanhan, Çam, 2011). Istraživanje je pokazalo da žrtve *mobbinga* prijavljuju više mentalnih i fizičkih zdravstvenih problema, više simptoma PTSP-a, imaju veću želju da daju otkaz na tom radnom mjestu i manje su zadovoljni svojim poslom (Buunk,, Franco, Dijkstra,, Zurriaga, 2016, prema Einarsen, Raknes, 1997).

Istraživanje provedeno u Norveškoj na 464 radnika industrije kaže je da 7% zaposlenika izloženo nasilju na poslu na tjednoj bazi, 22% ih kaže da su izloženi nasilju jednom mjesečno. Tanhan i Çam (2011, prema Leymann, 1996) navode četiri stupnja u kojima se odvija nasilje na poslu. U prvom stupnju dolazi do dugog sukoba među kolegama. U drugom stupnju dolazi do stigmatizacije i želi se naštetiti i kazniti pojedinca. U sljedećem stupnju upravljačka tijela se upliću u situaciju. U posljednjem, četvrtom stupnju, dolazi do otkaza: žrtva ili daje otkaz ili ga dobiva. U istraživanju provedenom u Urugvaju (Buunk,, Franco, Dijkstra,, Zurriaga, 2016) 23.9% učitelja je reklo da je barem jednom tjedno izloženo nasilju na poslu, gdje se muškarci i žene nisu razlikovali. Istraživanje u turskim osnovnim školama pokazalo je da su najčešći oblici nasilja na poslu: (1) prekidanje razgovora, vikanje, (2) nepravedna procjena truda i uspjeha, kao i predstavljanje uspjeha manjih nego što jest, (3) prikazivanje kolege kao bezuspješnog tako što mu se daju obaveze koje nisu prikladne njegovim sposobnostima ili im se ne daju neke veće dužnosti i (4) isključivanje

žrtve, nepričanje sa žrtvom, provociranje žrtve. Zaključno tome, *mobbing* u osnovnim školama postoji, a nasilnici su i ravnatelji i učitelji.

5.3. *Nasilje nad učenicima od učenika*

Vršnjačko nasilje se više ne smatra samo dijelom odrastanja i „to su samo dječja posla“, već je postao ozbiljan problem koji može imati brojne posljedice, psihičke i fizičke, čak i smrtonosne. Kao što je već navedeno, to je opetovano nasilno ponašanje od strane pojedinca ili skupine kojemu je namjera naštetiti žrtvi. Smatra se da nasilnike potiče želja za višim statusom u društvu (Salmivalli, 2010). Muški nasilnici često su djeca koja su odbačena od svojih vršnjaka, ali i najveća potpora nasilnicima su drugi vršnjaci (Salmivalli, Huttunen, Lagerspetz, 1997). Autori (prema Gianmarino, Parad, 1986) također navode da dječaci koji su visoko agresivni, su u boljem položaju u svojoj vršnjačkoj grupi koja je također više agresivna. Dakle, nasilnici biraju vršnjake koje su im sličniji po pitanju nasilja. Pa tako Salmivalli, Huttunen, Lagerspetz (1997) navode više sudionika u nasilju osim žrtve i nasilnika. Pomoćnik nasilniku koji se pridružuju nasilniku, onaj koji potiče nasilnika pozitivnim komentarima, oni koji stoje sa strane i isključuju se i oni koji brane žrtvu i staju na njezinu stranu. Reakcije na nasilje su očigledno važne za daljnji razvoj situacije, nije isto ako promatrači samo stoje ili čak potiču nasilnika komentarima ili se smiju, ili ako odluče stati na žrtvinu stranu i tako se suprotstavljaju nasilniku. Pokazalo se da kada se promatrači suprotstave nasilniku da se i samo nasilje zaustavi (Salmivalli, Huttunen, Lagerspetz, 1997, prema Hawkins i sur., 2001).

Općenito je prihvaćeno da u zapadnoeuropskim istraživanjima barem 5% učenika doživi nasilje jednom tjedno ili češće, kao i da nešto manje od 5% učenika zlostavlja svoje vršnjake jednom tjedno ili češće, a dječaci su tri do četiri puta veše nasilni (Popadić, 2009, str. 84, prema Roland i Idsøe, 2001). Istraživanje provedeno U SAD-u 2007. (Bradshaw, Sawyer, O'Brennan) na 15 185 učenika i 1 547 članova školskog osoblja osnovnih i srednjih škola je pokazalo da je čak 49% učenika barem jednom doživjelo nasilje u proteklih mjesec dana. Ako se uzme u obzir ponovljeno nasilje u tih mjesec dana, onda je u nasilje bilo uključeno 41% učenika, od toga 23% kao žrtve, 8% kao nasilnici i 9% kao žrtve-nasilnici. Još jedno američko istraživanje provedeno 2014. (Bilić, 2018, prema Luxenberg, Limber, Olweus) u kojem je sudjelovalo 150 000 učenika od 3. do 12. razreda, je pokazalo da je 14 % učenika zlostavljano dva do tri puta mjesečno ili češće, fizičkom nasilju češće su izloženi dječaci (8%), nego djevojčice (5%), podjednako su izloženi

verbalnom nasilju (16% djevojčice i 15% dječaci), djevojčice su češće izložene relacijskom nasilju (15%, a dječaci 11%). Poliklinika za zaštitu Grada Zagreba (Bilić, 2018, prema Bilić, Karlović, 2004) je 2003. provela istraživanje među 4 904 djece u dobi od 10 do 14 godina u kojemu je pokazano da 27% djece doživi barem jedan oblik nasilja u školi svakodnevno, gdje se 16% ponaša nasilno prema svojim vršnjacima. Raširenost elektroničkog nasilja u Hrvatskoj pokazana je u tablici 4 (Bilić, 2018):

Tablica 4. *Raširenost i učestalost elektroničkog nasilja u Hrvatskoj (Bilić, 2018)*

HRVATSKA	BROJ ISPITANIKA	DOB ISPITANIKA	ŽRTVE	POČINITELJ	AUTORI ISTRAŽIVANJA
2011.	N= 5 215	10 – 15	29%	3,2%	Pregrad i sur., 2011.
2012.	N= 558	15 – 18	13,9%	12,1%	Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012.
2013.	N= 1 489	11 – 18	44%	29,7%	Buljan Flander, 2013.
2014.	N= 700	14 i 16	54,3%	83,8%	Jurman i Zenzerović Šloser, 2014.
2015.	N= 208	14 – 18	55,3%	30,3%	Buljan Flander i sur., 2015.
2016.	N= 880	10 i 16	47%	1%	Velki, Kuterovac – Jagodić, 2016.
2017.	N= 353	17,6	11,7%	11,5%	Vejmelka i sur., 2017.

5.4. Nasilje nad učenicima od učitelja

Jedna od važnih uloga škole je da pruži učenicima takvo okruženje koje je slobodno od nepoželjnih i neprihvatljivih ponašanja i da bude uzor učenicima. Također, da se osjećaju sigurno

kako bi mogli dobiti adekvatno obrazovanje. Nasilje ima štetne posljedice na djetetov razvoj. Više se stavlja naglasak na fizičke posljedice, no one vode i do psiholoških poput stresa i anksioznosti, koje su jednako štetne. Pişkin i sur. (2014, prema Janosz I sur., 2008) ističu kako svjedočenje nasilju u školi ima loš utjecaj na učenikovo zdravlje koje je povezano s osjećajem nesigurnosti, internaliziranjem problema, kasnije s uključenosti u školi, lošim školskim uspjehom i izostancima. Autori su proveli istraživanje u turskim osnovnim i srednjim školama koje je pokazalo da je većina žrtava bila manje povezana sa svojom školama i strah ih je ići u školu zbog nasilnika.

Pregled literature daje nam uvid u vršnjačko nasilje, jer se nasilje u školi smatra uglavnom nasilje među učenicima, ali treba uzeti u obzir i nasilna ponašanja učitelja prema učenicima. Pişkin i sur. (2014) navode više razloga tomu: prvo je da se učitelje smatra autoritetima u većini zemalja, i preispitivanje njihovih djela se može smatrati kulturno neprimjereno, drugo njihova ponašanja se mogu smatrati kao dio obrazovno-odgojnog procesa, pa se tako agresivna ponašanja mogu smatrati obrazovno-odgojnom mjerom, i treće je da postoji nedostatak skale koji bi mjerila učiteljeva ponašanja.

Prema gore danim definicijama nasilja može se zaključiti da je nasilje učitelja takva vrsta nasilja gdje učitelj namjerno koristi svoju moć protiv učenika kako bi namjerno nanio štetu, bilo fizičku, psihičku ili neku drugu. Istraživanje u Turskoj iz 1993. (Pişkin i sur., 2014, prema Gözütok, 1993) pokazuje da najčešće nasilje koje koriste učitelji tjelesna kazna poput pljuske, povlačenje kose i ušiju, a koriste je kao znak autoriteta, a prije se smatrala prihvatljivom u obrazovanju. Kızıltepe, Irmak, Eslek, Hecker (2020, prema Gershoff, 2017) pregledom istraživanja provedenog u 63 zemlje, navode da je raspon tjelesne kazne od 13% do 97%. Brazilsko istraživanje (Lira, Gomez, 2018) pokazalo je da učitelji kao kaznu također koriste smanjivanje bodova na ispitu i da učenicima zadaju da izvršavaju dužnosti koje im nisu primjerene. Samo nekolicina učitelja razgovorom rješava probleme u razredu. U Južnoj Koreji 31% učenika je reklo da su bili izloženi nasilju učitelja barem jednom u protekloj godini (Kızıltepe, Irmak, Eslek, Hecker (2020, prema Lee, 2015). U školi bi se svi učenici trebali osjećati sigurno i trebali bi biti zaštićeni od nasilja koje može ugroziti njihovo fizičko i psihičko zdravlje, a to nije uloga samo učitelja, već svih djelatnika škole.

6. ZAKONSKA REGULATIVA I ZAŠTITA UČITELJA OD NASILNOG PONAŠANJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA U RH

Svi imaju pravo biti sigurni i zaštićeni na svom radnom mjestu, pa tako i učitelji i nastavnici. Zaštita osobe regulira se zakonima koje donosi Ustav Republike Hrvatske. U ovom poglavlju bit će navedeni važniji zakonski propisi za učitelje i nastavnike u osnovnim školama.

(1) Kolektivnim ugovorom za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama (NN 63/2014)

Ovim ugovorom utvrđuje se zaštita dostojanstva svakog zaposlenika, pa tako i učitelja u osnovnim školama.

(A) Zaposlenik ima pravo na poštovanje osobe i zaštitu dostojanstva za vrijeme i u svezi s obavljanjem poslova svog radnog mjesta.

(B) Osobnost i zaštita dostojanstva zaposlenika štiti se od uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja poslodavca, nadređenih, suradnika i osoba s kojima zaposlenik redovito dolazi u doticaj u obavljanju svojih poslova.

(C) U ostvarenju ovog prava, stranke ovog Ugovora obvezuju se promicati odnose u duhu tolerancije, razumijevanja i poštovanja dostojanstva zaposlenika, te svako neželjeno ponašanje i postupke kojima se takvi odnosi narušavaju, opisati, prepoznati, spriječiti i sankcionirati.

(D) Uznemiravanje je svako ponašanje koje ima cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva zaposlenika, a koje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za zaposlenika.

(E) Poslodavac koji zapošljava najmanje dvadeset zaposlenika dužan je, uz suglasnost radničkog vijeća ili sindikalnog povjerenika s pravima i obvezama radničkog vijeća, imenovati osobu ovlaštenu od poslodavca za primanje i rješavanje pritužbi vezanih uz zaštitu dostojanstva (u daljnjem tekstu: ovlaštena osoba).

(2) *Zakon o zaštiti na radu* (NN 71/2014)

Ovim Zakonom uređuje se sustav zaštite na radu u Republici Hrvatskoj, a osobito nacionalna politika i aktivnosti, opća načela prevencije i pravila zaštite na radu, obveze poslodavca, prava i obveze radnika i povjerenika radnika za zaštitu na radu, djelatnosti u vezi sa zaštitom na radu, nadzor i prekršajna odgovornost te se osniva Zavod za unapređivanje zaštite na radu i utvrđuje njegova djelatnost i upravljanje. Odredbe ovoga Zakona primjenjuju se u svim djelatnostima u kojima radnici obavljaju poslove za poslodavca.

(A) Poslodavac je obvezan organizirati i provoditi zaštitu na radu, vodeći pri tome računa o prevenciji rizika te obavještavanju, osposobljavanju, organizaciji i sredstvima.

(B) Poslodavac je obvezan provoditi prevenciju u svim radnim postupcima, u organizaciji rada i upravljanju radnim postupcima, pri čemu mora osigurati radnicima najveću moguću razinu zaštite na radu.

(C) Pri organiziranju i provođenju zaštite na radu, poslodavac je obvezan uvažavati prirodu obavljanih poslova te prilagoditi zaštitu na radu promjenjivim okolnostima radi poboljšanja stanja.

(D) Poslodavac je u organizaciji radnog procesa i povjeravanju poslova radniku obvezan voditi računa o sposobnostima radnika koje mogu utjecati na zaštitu na radu.

(E) Poslodavac je odgovoran za organiziranje i provođenje zaštite na radu radnika u svim dijelovima organizacije rada i u svim radnim postupcima.

7. METODOLOGIJA

7.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati učestalost izloženosti učitelja nasilju od strane učenika, te utvrditi koji su oblici nasilja najučestaliji. S obzirom na cilj istraživanja kreirana su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Ispitati učestalost fizičkog nasilja učenika nad učiteljima.
2. Ispitati učestalost verbalnog nasilja učenika nad učiteljima.
3. Ispitati učestalost relacijskog nasilja učenika nad učiteljima.
4. Ispitati učiteljsku percepciju doživljenog nasilja s obzirom na razlike u spolu učenika i s obzirom na razred koji učenici pohađaju.
5. Istražiti najupečatljivija osobna iskustva učitelja koji su doživjeli nasilje od strane učenika

7.2. Uzorak

U istraživanju je sudjelovao 81 učitelj/učiteljica razredne nastave i predmetne nastave, od kojih je 74 žena (91,4%) i 7 muškaraca (8,6%). Ovakva razlika po spolu odgovara strukturi zaposlenih u hrvatskim osnovnim školama. Ispitani učitelji rade u osnovnim školama na području grada Dubrovnika.

7.3. Postupak provođenja ankete

Upitnici su poslani na službene elektronske adrese ravnatelja osnovnih škola na području grada Dubrovnika. Ravnatelji su prosljedili svim učiteljima zaposlenim u njihovim školama. Na početku upitnika nalazila se opća uputa o ispunjavanju upitnika u kojoj je bilo naglašeno da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i potpuno anonimno.

7.4. Instrument

Za potrebe ovog istraživanja razvijen je instrument koji se sastoji od 4 dijela.

U prvome dijelu upitnika nalazila su se pitanja o socio-demografskim karakteristikama učitelja. U drugome dijelu upitnika nalazila se skala nasilnog ponašanja učenika nad učiteljima koja se sastojala od 27 čestica. Ispitanici su na skali od šest stupnjeva (0- nikada; 1-jednom u karijeri;

2- jednom godišnje; 3- jednom mjesečno; 4- jednom tjedno; 5- svakodnevno) procjenjivali koliko su često tijekom svog rada u školi bili izloženi nekom od navedenih oblika nasilja.

U trećem dijelu upitnika učitelji su ispitivani o spolu nasilne djece i o razredu u kojem su doživjeli nasilje. Ispitanici su trebali navesti smatraju li da su dječaci, djevojčice ili oba spola podjednako nasilna i navesti u kojem su razredu/razredima doživjeli nasilje. U četvrtom dijelu, učitelji su trebali ukratko opisati najupečatljivija osobna iskustva doživljenog nasilja.

Podaci su prikupljeni elektronskim putem preko *Google Forms*-a. Prikupljanje podataka završeno je u kolovozu 2021. godine.

8. REZULTATI I RASPRAVA

8.1. Učestalost fizičkog nasilja nad učiteljima

Dobiveni podaci koji su prikazani u tablici 5. pokazuju da fizičko nasilje nad učiteljima postoji. Najčešći oblik fizičkog nasilja je neovlašteno fotografiranje tijekom nastave gdje ga je 27% učitelja i nastavnika doživjelo, stoga se može reći da je to ponašanje učestalo. Fotografiranje samo jedanput doživjelo je 20% učitelja, pet učitelja, odnosno 6% jednom godišnje, a samo je jedan ispitanik procijenio da se to događa jednom mjesečno. Zatim slijedi guranje u hodniku, razredu i školi gdje se 23% ispitanika izjasnilo da je doživjelo takvu vrstu nasilja. 16% učitelja procijenilo je da se to dogodilo jednom u karijeri, troje njih, odnosno 4% da se to događa jednom godišnje, a 2% su procijenili da se to događa jednom mjesečno. Jedan ispitanik procijenio je da se to događa svakodnevno, no ta osoba je izložena skoro svim drugim oblicima fizičkog nasilja barem jednom godišnje. Također je procijenila da je svakodnevno izložena svim oblicima verbalnog nasilja. Ovakav rezultat se poklapa s istraživanjem provedenim 2006. u Turskoj gdje je 20.3% učitelja procijenilo da su ih učenici fizički napali (Sungu, 2015, prema Egitim Sen, 2006).

Iako udaranje učitelja može ostaviti vidljive posljedice, čak 17% ispitanika je procijenilo da je taj oblik nasilja doživjelo barem jednom u karijeri, a 3 ispitanika, odnosno 4% je reklo da ga doživi jednom godišnje. Analiza je pokazala da su učenici često agresivni i skloni udaranju kada su nezadovoljni svojim ocjenama. Prijetnje udaranjem nisu česte, 86% učitelja ih nikad nisu doživjeli, no 13% je doživjelo da su im jednom u karijeri prijetili udaranjem, a jedan ispitanik je procijenio da se to događa jednom godišnje. Gađanje predmetima, fizičko sprječavanje kretanja, uništavanje i krađa imovine, kao i otimanje stvari nisu učestali oblici jer je 9% ispitanika procijenilo da su ih učenici gađali predmetima, 11% da su ih učenici fizički sprječavali, 8% da su im učenici ukrali ili oštetili imovinu. Najmanje učestali oblici fizičkog nasilja su zaključavanje (2% je doživjelo), čupanje (3% je doživjelo) i šamaranje (2% je doživjelo).

Dobiveni rezultati ne podudaraju se u potpunosti s novijim istraživanjima (Bilić, 2016) gdje su učitelji procijenili da je gađanje predmetima najučestaliji oblik fizičkog nasilje, nakon čega slijedi prijetnje udaranjem te guranje i udaranje. Rezultati se podudaraju s istraživanjem iz 2007. (Espelage, Anderman, Brown, Jones, A., Lane, McMahon, Reddy, Reynolds, 2013, prema Dinkesi sur.) gdje je 7% učitelja procijenilo da su doživjeli prijetnje udaranjem.

Tablica 5. Učestalost fizičkog nasilja nad učiteljima

			0	1	2	3	4	5
FIZIČKO NASILJE	Guranje u hodniku, razredu, školi	N	62	13	3	2	0	1
		%	77%	16%	4%	2%	0%	1%
	Neovlašteno fotografiranje tijekom nastave	N	59	16	5	1	0	0
		%	73%	20%	6%	1%	0%	0%
	Udaranje nogom/rukom	N	67	11	3	0	0	0
		%	83%	13%	4%	0%	0%	0%
	Fizičko sprječavanje kretanja	N	72	6	3	0	0	0
		%	89%	7%	4%	0%	0%	0%
	Otimanje stvari	N	74	4	3	0	0	0
		%	91%	5%	4%	0%	0%	0%
	Gađanje predmetima	N	73	6	2	0	0	0
		%	91%	7%	2%	0%	0%	0%
	Uništavanje imovina (osobni automobili, osobne stvari)	N	74	5	2	0	0	0
		%	92%	6%	2%	0%	0%	0%
Krađa imovine	N	75	4	2	0	0	0	
	%	93%	5%	2%	0%	0%	0%	
Prijetnja udaranjem	N	70	10	1	0	0	0	
	%	86%	13%	1%	0%	0%	0%	
Čupanje	N	78	2	1	0	0	0	
	%	97%	2%	1%	0%	0%	0%	
Šamaranje	N	79	1	1	0	0	0	
	%	98%	1%	1%	0%	0%	0%	
Zaključavanje	N	79	1	1	0	0	0	
	%	98%	1%	1%	0%	0%	0%	

8.2. Učestalost verbalnog nasilja nad učiteljima

Očekivano, verbalno nasilje je najzastupljenije (Popadić, 2009, Moon, Morash, Jang, Oh Jeong, 2015, Espelage, Anderman, Brown, Jones, Lane, McMahon, Reddy, Reynolds, 2013, prema Reddy i sur., 2012). Činjenica da ono nema vidljive tragove nasilja, da ga učitelji teško dokazuju i ako uvrede i prijetnje drugi nisu čuli, odnosno nema svjedoka, može pridonijeti njegovoj raširenosti. Pa se tako iz tablice 6. može uočiti da su sarkastični komentari najučestaliji što pokazuje i podatak da je čak 54% učitelja doživjelo taj oblik verbalnog nasilja. Njih 36% je to doživjelo samo jednom u karijeri, 11% ga doživi jednom godišnje, 5% jednom mjesečno, a njih 2, odnosno 2% to doživi svakodnevno. Zatim slijedi vikanje koje je 38% učitelja doživjelo. 21% ispitanika je doživjelo da su učenici samo jednom vikali na njih, 10% jednom godišnje, 5% jednom mjesečno i njih dvoje, odnosno 2%, svakodnevno. Psovanju, i omalovažavanju su učenici podjednako skloni. 70% učitelja nikad nisu doživjeli da im učenici psuju, a 73% nisu doživjeli da ih učenici omalovažavaju. 20% učitelja se izjasnilo da su ih učenici nazivali pogrđnim imenima.

Tablica 6. Učestalost verbalnog nasilja nad učiteljima

			0	1	2	3	4	5
VERBALNO NASILJE	Sarkastični komentari	N	37	29	9	4	0	2
		%	46%	36%	11%	5%	0%	2%
	Vikanje	N	50	17	8	4	0	2
		%	62%	21%	10%	5%	0%	2%
	Psovanje	N	57	13	7	3	0	1
		%	70%	16%	9%	4%	0%	1%
	Nazivanje pogrđnim imenima	N	64	11	3	2	0	1
	%	80%	13%	4%	2%	0%	1%	
Omalovažavanje	N	59	14	6	0	1	1	
	%	73%	18%	7%	0%	1%	1%	
Izrugivanje na račun fizičkog izgleda	N	70	7	4	0	0	0	
	%	86%	9%	5%	0%	0%	0%	

Najmanje učitelja je doživjelo izrugivanje na račun fizičkog nasilja, ali isto zabrinjava podatak da je 14% ispitanika doživjelo da su im se učenici rugali fizičkom izgledu. Dobiveni rezultati se djelomično poklapaju s novijim istraživanjima (Melanda i sur., 2019, prema Bauer i sur., 2007) gdje je više od 40% učitelja procijenilo da su bili izloženi verbalnom nasilju.

8.3. Učestalost relacijskog nasilja nad učiteljima

Velik broj učitelja bio je izložen nekom obliku relacijskog nasilja, što je i prikazano u tablici 7. Čak 49% učitelja je bilo izloženo prebacivanju krivnje, stoga se može reći da je to učestalo ponašanje. Njih 33% to je doživjelo jednom u karijeri, 9% to doživi jednom godišnje, 5% jednom mjesečno i 1%, odnosno jedan ispitanik, doživi jednom tjedno, i jedan učitelj doživi svakodnevno. Pokazivanju grimasa izloženo je 48% učitelja, gdje ih je 32% to doživjelo samo jednom, 11% jednom godišnje, njih troje, odnosno 4%, to iskusi jednom mjesečno, 1% to doživi jednom tjedno. Najučestaliji oblik relacijskog nasilja je odbijanje komunikacije. Čak 54% učitelja je bilo izloženo takvom ponašanju od strane učenika. 22% je to doživjelo više od jednom, a 32% samo jednom. Također čest oblik relacijskog nasilja je oponašanje kojemu je bilo izloženo 40% ispitanika, a njih 13% više od jednom.

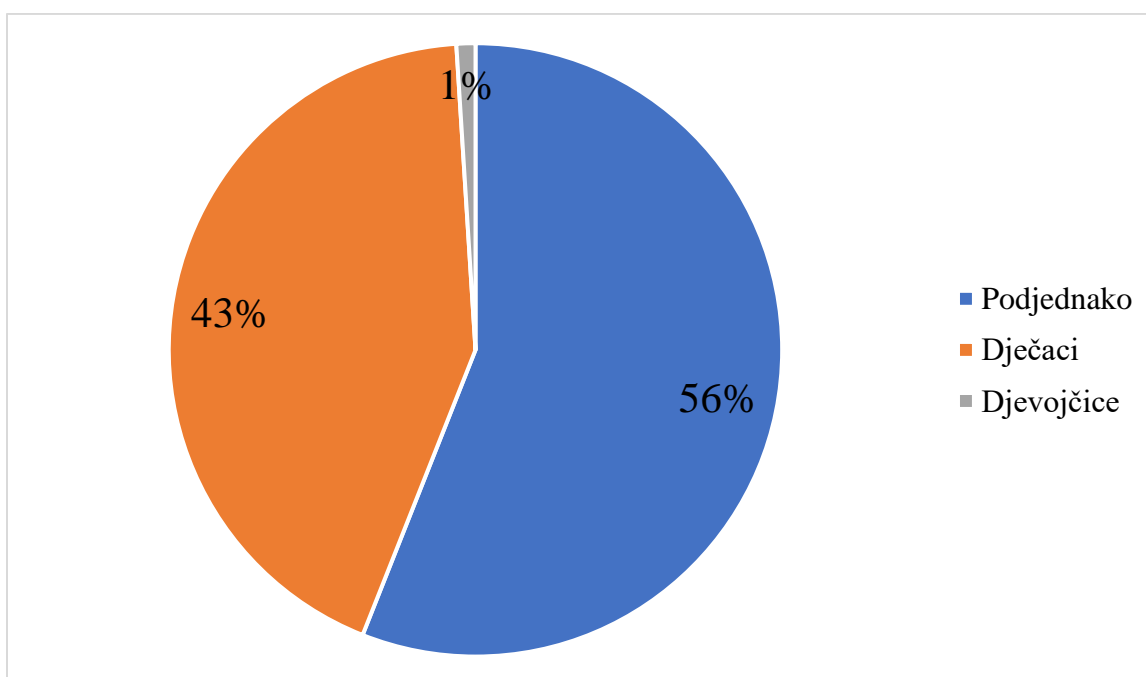
Učenici nisu skloni širenju neistinitih glasina, kao ni anonimnim pozivima i prijetnjama tužbom, no ipak ih je 17% doživjelo da su učenici širili neistinite glasine o njima, a 85% nikad nije doživjelo da u ih učenici anonimno zvali, kao što njih 87% nije doživjelo da su im učenici prijetili tužbom. Najmanje učitelja je doživjelo da im učenici šalju prijeteće poruke (93% nikad nije doživjelo), a samo dvoje (2%) je doživjelo da su realizirane prijetnje tužbom, odnosno jednom u karijeri i jednom godišnje.

Tablica 7. Učestalost relacijskog nasilja nad učiteljima

			0	1	2	3	4	5
RELACIJSKO NASILJE	Odbijanje komunikacija	N	37	26	12	4	1	1
		%	46%	32%	15%	5%	1%	1%
	Prebacivanje krivnje	N	41	27	7	4	1	1
		%	51%	33%	9%	5%	1%	1%
	Širenje glasina i sramotnih informacija	N	67	8	3	2	0	1
		%	83%	10%	4%	2%	0%	1%
	Anonimni pozivi	N	69	8	2	0	2	0
		%	86%	10%	2%	0%	2%	0%
	Pokazivanje grimasa	N	42	26	9	3	1	0
		%	52%	32%	11%	4%	1%	0%
Oponašanje	N	48	22	8	2	1	0	
	%	60%	27%	10%	2%	1%	0%	
Prijetnja tužbom	N	70	6	3	1	1	0	
	%	87%	7%	4%	1%	1%	0%	
Prijeteće poruke	N	75	5	1	0	0	0	
	%	93%	6%	1%	0%	0%	0%	
Realiziranje prijetnje tužbom	N	79	1	1	0	0	0	
	%	98%	1%	1%	0%	0%	0%	

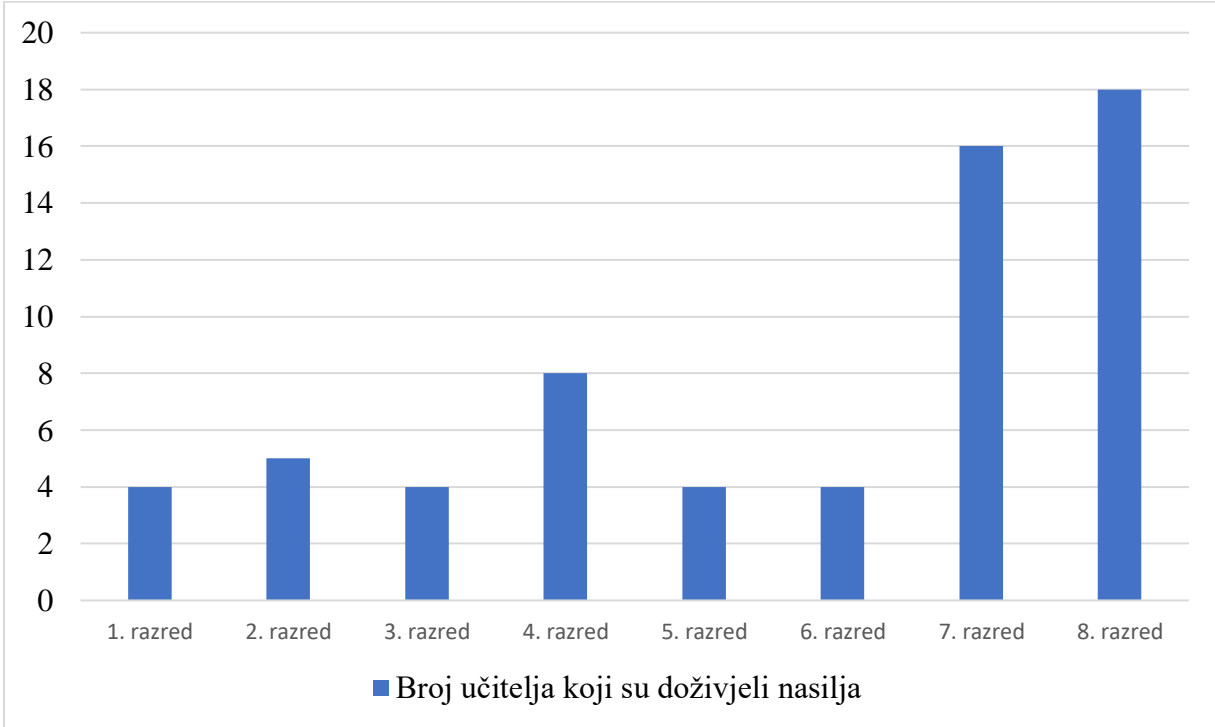
8.4. Učiteljska percepcija doživljenog nasilja s obzirom na razlike u spolu učenika i s obzirom na razred koji učenici pohađaju

Većina učitelja, točnije njih 45 (55%) na temelju svojeg osobnog iskustva izjavljuje da ne vide razliku u nasilju s obzirom na spol djece, da su dječaci jednako nasilni kao i djevojčice. Ali čak 35 (43%) učitelja na području dubrovačkih osnovnih škola iz vlastitog iskustva procjenjuje da su dječaci više nasilni prema njima.

Graf 1. Iskustva učitelja o doživljenom nasilju s obzirom na spol učenika

Popadić i Plut (2007) pokazuju kako učenici s uzrastom postaju nasilniji, stoga ne čude dobiveni rezultati u grafu 2. koji prikazuju da su učenici sedmih i osmih razreda skloniji nasilju nad učiteljima, nego oni u nižim razredima. 18 učitelja procijenilo je da su nasilje doživjeli u 8. razredu, a njih 16 ih je doživjelo (i) u 7. razredu. Najmanje učitelja i nastavnika je doživjelo nasilje u 1., 3., 5., i 6. razredu, po 4 učitelja i nastavnika u svakom razredu.

Graf 2. Učiteljska percepcija doživljenog nasilja s obzirom na razred koji učenici pohađaju

8.5. Učiteljska percepcija najupečatljivijih događaja

U zadnjem dijelu anketnog upitnika nalazilo se otvoreno pitanje gdje su učitelji ukratko opisali najupečatljiviji događaj doživljenog nasilja u svojoj karijeri. U tablici 8. prikazani su neki od odgovora učitelja poredanih prema vrsti doživljenog nasilja.

Tablica 8. Učiteljska percepcija najupečatljivijih događaja

FIZIČKO NASILJE	„Učenik razreda me gurnuo laktom u hodniku škole.“
	„Bačen mobitel na pod, guranje, udaranje rukom.“
	„Udarac u prsa.“
	„Učenik me gurnuo laktom na hodniku.“
	„Krađa stvari, da se djeca unatoč upozorenjima i molbi da vrate, niti najmanje ne zabrinu i pokaju za ono što su napravili.“
	„Razbijeni retrovizor u školskom dvorištu za kojeg se ustanovilo tko ga je oštetiio pamtim u razredu "navlačenje" hlača i kao zakopčavanje koje je izveo učenik.“
VERBALNO NASILJE	„Goni se u p* m* glupačo.“
	„Učenik je drsko/sarkastično komentirao ono što je učiteljica rekla.“
	“Omalovažavanje struke i škole.”
	„Na vašem mjestu ne bi išao kući autom nakon kraja nastave. Pitanje je da li ćete stići kući. Deranje ulicom glupačo, kravo i sl.“
	„Učenica mi je rekla da sam glupa.“
	„Učenik mi je opsovao majku jer sam njegovom prijatelju zaključila ocjenu nedovoljan.“

	„Učenik mi je opsovao jer mu nisam dala veću ocjenu iako ju nije ni trebao dobiti.“
RELACIJSKO NASILJE	„Učenik je nezadovoljan ocjenom bacio ispit na pod. Kada sam mu prišla da porazgovaramo, histerično je vikao da on neće sa mnom razgovarati.“
	„Učenica je pravila grimase i kolutala očima dok sam joj objašnjavala kako bi se trebala ponašati u određenoj situaciji.“
	„Učenik izmišlja i izjavljuje neistinite priče: u bilješkama je zapisano da dijete psuje i neprimjereno se ponaša, svađa se i prijeti tatom, tužbom...zatim reče pedagoškoj službi i svojim roditeljima da to nije istina, da nastavnica (u ovom slučaju razrednica) sve izmišlja!“
	„Kada sam opomenula učenika jer je pričao tijekom nastave, te ga prozvala na ploču, on je odbijao bilo kakav oblik komunikacije sa mnom.“

9. ZAKLJUČAK

Nasilje, svako namjerno, opetovano ponašanje kojemu je cilj naštetiti drugoj osobi, postoji u svim područjima života, pa tako i u školi. Nasilnici iskorištavaju što su u nekom pogledu moćniji od žrtve, poput fizičkog izgleda ili statusa u društvu, no u slučaju nasilja učenika nad učiteljima, ta je odnos moći drugačiji. Tu dijete ima moć nad odraslom osobom. Pa tako žele naštetiti ugledu svojih učitelja jer nisu zadovoljni ocjenom koju su dobili na ispitu.

Rezultati provedenog istraživanja u kojem je sudjelovao 81 učitelj s područja dubrovačkih osnovnih škola, pokazalo je da je nasilje na tom području postoji. Iako je istraživanje provedeno na malom broju ispitanika, ono ipak ukazuje na to da problem nasilja u školama postoji.

Deskriptivnom analizom utvrđeno je da su učitelji na svom radnom mjestu izloženi različitim oblicima nasilja. Očekivano, najučestalije je verbalno nasilje. Učitelji su najviše izloženi sarkastičnim komentarima, vikanju i psovanju, što iako nema vidljive tragove na žrtvi, ipak ostavlja posljedice. Učeni se najmanje izruguju fizičkom izgledu učitelja, no ipak ih je određen broj to doživio. Suprotno verbalnom nasilju, fizičko ima vidljive posljedice i bilo je za pretpostaviti da će učenici biti manje skloni tom obliku nasilja, ali i ono je prisutno u školi. Danas učitelji od fizičkog nasilja najviše dožive neovlašteno fotografiranje, nakon čega slijedi guranje u razredu ili školi, udaranje nogom ili rukom. Ni izloženost relacijskim oblicima nasilja nije drugačija. Učenici su najviše skloni prebacivanju krivnje i pokazivanju grimasa svojim učiteljima, a najmanje prijetećim porukama i realiziranjem prijetećih tužbom.

Kad je riječ o spolu djece koja vrše nasilje nad učiteljima, 56% učitelja procjenjuje da u da su dječaci i djevojčice podjednako nasilni prema njima, dok preostali učitelji procjenjuju dječake kao više nasilne. Učitelji na području grada Dubrovnika su procijenili da se nasilje najčešće događa u 7. i 8. razredima, a najmanje u 1. i 3 razredu.

Zaključno, samo nekolicina učitelja doživljava nasilje svakodnevno ili jednom mjesečno, većina ih je doživjela samo jednom u karijeri, no to je isto zabrinjavajuće jer bi škola trebala biti mjesto gdje se svi osjećaju sigurno i to bi trebalo biti mjesto gdje nasilje ne postoji.

10. LITERATURA

1. Baranović, B., Domović, V., Štirbić, M. (2006). O aspektima školske klime u osnovnim školama u Hrvatskoj. *Sociologija sela*, 174 (4), 485-504.
2. Bilić, V., Bašić, S. (2016). *Odnosi u školi*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Bilić, V. (2018). *Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima*. Obrazovni izazovi i Učiteljski fakultet, Zagreb.
4. Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., O'Brennan, M. (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review*, 36 (3), 361–382.
5. Burton, P., Mutongwizo, T. (2009). Inescapable violence: Cyber bullying and electronic violence against young people in South Africa. *Centre for justice and crime prevention*, 8.
6. Buunk, A. P., Franco, S., Dijkstra, P., & Zurriaga, R. (2016). Mobbing in Schools and Hospitals in Uruguay. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(5), 623–634.
7. Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M., Pickeral, T. (2009). School Climate: Research, Policy, Practice, and Teacher Education. *Teachers College Record*, 11(1): 180-213.
8. Crick, N. R., Casas, J. F., & Nelson, D. A. (2002). Toward a More Comprehensive Understanding of Peer Maltreatment: Studies of Relational Victimization. *Current Directions in Psychological Science*, 11(3), 98–101.
9. Domović, V. (2003). *Školsko ozračje i učinkovitost škole*. Naklada Slap. Jastrebarsko.
10. Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., Reddy, I. A. i Reynolds, C. R. (2013). Understanding and Preventing Violence Directed Against Teachers. *American Psychologist*. 68 (2), 75-87.
11. Frymier, A. B., & Houser, M. L. (2000). The teacher-student relationship as an interpersonal relationship. *Communication Education*, 49(3), 207–219.

12. Garrett, L. (2014). The Student Bullying of Teachers: An Exploration of the Nature of the Phenomenon and the Ways in which it is Experienced by Teachers. *The online postgraduate journal of the College of Arts, Celtic Studies and Social Sciences*.
13. Izdebski, P., Dziedzic, W. (2011). Cyberbullying - electronic violence. *Repozytorium Uniwersytetu Kazimiera Wielkiego*.
- <https://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/6766/Cyberbullying%20electronic%20violence.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
14. Kızıltepe, R., Irmak, T. Y., Eslek, D., & Hecker, T. (2020). Prevalence of violence by teachers and its association to students' emotional and behavioral problems and school performance: Findings from secondary school students and teachers in Turkey. *Child Abuse & Neglect*, 107.
15. Kodžopeljić, J., Smederevac, S., Mitrović, D., Dinić, B., & Čolović, P. (2013). School Bullying in Adolescence and Personality Traits. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(4), 736–757.
16. *Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama* (63/2014).
17. Kosić Bibić, N., Kovačević, J. (2018). Vršnjačko nasilje u školama – nasilje ili stil komunikacije?. *Hrana u zdravlju i bolesti : znanstveno-stručni časopis za nutricionizam i dijetetiku*. Specijalno izdanje, (10), Štamparovi dani, 79-85.
18. Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools. *School Psychology International*, 27(2), 157–170.
19. Lira, A., Gomes, C., A. (2018). Violence in schools: what are the lessons for teacher education? *Ensaio: aval. pol. públ. Educ.* 100 (26), 759-779.
20. Lokmić, M., Opić, S., Bilić, V. (2013). Violence against teachers- rule or exception. *International Journal of Cognitive Research in science, engineering and education*. 1, (2)
21. Ljubin Golub, T., Olčar, D., Bezak, S. (2016). Zadovoljstvo učitelja poslom: uloga agresivnog učeničkog ponašanja i učiteljske povezanosti s učenicima. *Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*. 157, (4), 437-458.
22. McMahon, S. D., Martinez; A., Espelage, D., Rose, C., Rddy, L. A., Anderman, E. M., Reynolds, C. R., Jones, A. i Brown, V. (2014). Violence Directed Against Teachers: Results From a National Survey. *Psychology in the Schools*. 51 (7), 753- 766.

23. Middleton- Moz, J., Lee Zawadski, M. (2003). *Nasilnici*. Timea, Zagreb.
24. Moon, B., Morash, M., Oh Jang, J., Jeong, S. (2015). Violence Against Teachers in South Korea: Negative Consequences and Factors Leading to Emotional Distress. *Violence and Victims*, 30 (2)
25. Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u škole: što znamo i što možemo učiniti*. Školska knjiga, Zagreb.
26. Pişkin, M., Atik, G., Çinkır, Ş., Öğülmüş, S., Babadoğan, C., & Çokluk, Ö. (2014). The development and validation of Teacher Violence Scale. *Eurasian Journal of Educational Research*, 56, 1-24.
27. Popadić, D., Plut, D. (2007). Nasilje u osnovnim školama u Srbiji- oblici i učestalost. *Psihologija*, 40 (2), 309- 328.
28. Popadić D. (2009). *Nasilje u školama*. Beograd: Institut za psihologiju i UNICEF
29. Prpić, M. (2018). Nasilno ponašanje učenika prema nastavnicima u relaciji sa školskom klimom, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu ,Hrvatski studiji, odsjek za sociologiju, Zagreb.
30. *Pravilnik o obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi* (NN 59/90, 27/93, 7/96).
31. Puzić, S., Baranović, B., Doolan, K. (2011). Školska klima i sukobi u školi. *Sociologija i postor*, 191 (3), 335–358.
32. Rončenić, N., Beno, J., Vukelić, N. (2018). Razlike u percepciji školske klime srednjoškolaca s obzirom na osnivača škole. *Život i škola : časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 64 (1), 59- 70.
33. Salmivalli, C., Huttunen, A., & Lagerspetz, K. M. J. (1997). Peer networks and bullying in schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 38(4), 305–312.
34. Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 15(2), 112–120.
35. Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying, Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. Routledge, Taylor & Francis e- Library.

<https://cloudflareipfs.com/ipfs/bafykbzacebay6bnapexoi4zi4f7gpqwa2wiixw7lagq47pjrxx5favgp2zc?filename=Shaheen%20Shariff%20-%20CyberBullying%20Issues%20and%20Solutions%20for%20the%20School%2C%20the%20Classroom%20and%20the%20Home%20%282008%29.pdf>

36. Smith, P.K., Sharp, S. (1994). *School Bullying: Insights and Perspectives*. London, Routledge.
37. Steffgen, G., Ewen, N. (2007). Teachers as Victims of School Violence – The Influence of Strain and School Culture. *International Journal on Violence and Schools*.
38. Sungu, H. (2015). Teacher Victimization in Turkey: A Review of the News on Violence against Teachers, *The Anthropologist*, 20 (3), 694-706.
39. Šimić Šašić, S.(2011). Interakcija nastavnik-učenik: Teorije i mjerenje. *Psihologijske teme*, 20 (2), 233-260.
40. Šimić Šašić, S., Sorić, I. (2011). Kvaliteta interakcije nastavnik-učenik: povezanost s komponentama samoreguliranog učenja, ispitnom anksioznošću i školskim uspjehom. *Suvremena psihologija* 14 (1), 35-55
41. Šimić Šašić, S. (2016). *Odnos nastavnik-učenik: sličnosti i razlike s obzirom na dob učenika te efekti na učenje*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
42. Tanhan, F., & Çam, Z. (2011). The relation between mobbing behaviors teachers in elementary schools are exposed to and their burnout levels. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 15, 2704–2709.
43. Velki, T., Bačmaga, I., Juka, I. (2016). Vršnjačko zlostavljanje u osječkim školama i mjere prevencije. *Život I škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*. 62, (2), 27-46.
44. Vizek-Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M. i Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP-VERN'
45. Winiewski, M., Budziszewska, M., Swider, M. (2019). Differentiated content of verbal aggression: Effect of gender on insults in secondary schools in Poland. *School Psychology International*, 40 (5), 293-509.

46. World Health Organization (2002). World report on violence and health. World Health Organization. Geneva.
47. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 152/14, 07/17).
48. *Zakon o zaštiti na radu* (NN 71/2014).
49. Žilić, M., Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme : Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1, (3), 67-87.

11. PRILOZI

11.1. Upitnik

Nasilno ponašanje učenika nad učiteljima u dubrovačkim osnovnim školama

Poštovani,

studentica sam 5. godine Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. Provodim istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada na temu "NASILNO PONAŠANJE UČENIKA NAD UČITELJIMA U DUBROVAČKIM OSNOVNIM ŠKOLAMA". Mentorica za izradu ovog diplomskog rada je doc. dr. sc. Maja Drvodelić.

Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i anonimno. Prikupljeni podaci bit će korišteni isključivo u svrhu pisanja diplomskog rada. Ukoliko želite, u svakom trenutku možete odustati od ispunjavanja upitnika.

Ukoliko imate pitanja vezana uz istraživanje ili želite saznati rezultate istraživanja, kontaktirajte me na mail:

Unaprijed zahvaljujem na sudjelovanju!

Nika Golubić

Opći podaci:

1. Spol: M Ž

2. Dob: manje od 25

25-30

31-40

41-50

51-60

60 i više

3. Godine staža: manje od 3 godine

4-7 godina

8-18 godina

19 i više

4. Zaokružite radite li u :

razrednoj nastavi

predmetnoj nastavi

u razrednoj i predmetnoj nastavi

Sljedeća pitanja odnose se na nasilje koje učenici iskazuju prema učiteljima.

Molimo Vas da na skali od 0 do 5 procijenite jeste li doživjeli ili koliko često doživljavate pojedinu vrstu nasilja od strane učenika. 0-Nikad; 1- jednom u karijeri; 2- jednom godišnje; 3- jednom mjesečno; 4- jednom tjedno; 5- svakodnevno

		0	1	2	3	4	5
1.	Udaranja nogom/rukom						
2.	Gađanje predmetima						
3.	Fizičko sprječavanje kretanja						
4.	Uništavanje imovina (osobni automobili, osobne stvari)						
5.	Krađa imovine (osobne stvari)						
6.	Guranje u hodniku, razredu, školi						

7.	Otimanje stvari						
8.	Zaključavanje						
9.	Čupanje						
10.	Šamaranje						
11.	Prijetnje udaranjem						
12.	Neovlašteno fotografiranje tijekom nastave						
13.	Izrugivanje na račun fizičkog izgleda						
14.	Omalovažavanje						
15.	Nazivanje pogrdnim imenima						
16.	Psovanje						
17.	Vikanje						
18.	Prebacivanje krivnje						
19.	Sarkastični komentari						
20.	Širenje glasina i sramotnih informacija						
21.	Anonimni pozivi						
22.	Oponašanje						
23.	Prijeteće poruke						
24.	Pokazivanje grimasa						
25.	Odbijanje komunikacije						
26.	Prijetnje tužbom						
27.	Realiziranje prijetnje tužbom						

28. Tko prema Vašem mišljenju u većoj mjeri u školama vrši nasilje nad učiteljima?

dječaci

djevojčice

podjednako

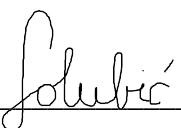
29. Rednim brojem navedite u kojim ste razredima doživjeli nasilje.

30. Ukratko opišite najupečatljiviji događaj doživljenog nasilja.

Hvala na sudjelovanju!

11.2. Izjava o izvornosti

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mogega rada te da se u izradi nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)